

כ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פסח

גליון 39 ב -

חלק מהענינים שנידונו בספר

- 3436 אפית 'מצות מצוה' בליל הסדר
- 3437 קדש / הכונות הראויות לכוון בשעת הקידוש
- כל דיכפין כל דצריך יתי ויפסח / מדוע מזמינים כל רעב [דיכפין], לבא ולאכול בפסח - יותר מבשאר רגלים
- 3440 כיצד מזמינים: 'כל דצריך' לקרבן פסח - הלא נאכל רק למנויו
- 3441 כולנו מסובים / טעם לפטור נשים מהסיבה [ע"פ 'טעמא דקרא']
- 3445 עבדים היינו לפרעה במצרים / מדוע חייב פרעה - לוותר על עבדיו, ולשחרר את בני ישראל
- 3446 ואילו לא הוציא הקב"ה / החיוב להודות לקב"ה שהוציאנו ממצרים - הגם שמראש הבטיח לאברהם שעבוד ליזמן קצוב
- 3450 ולבן בקש לעקור את הכל / היכן מצאנו שלבן ביקש להשמיד את כלל ישראל?
- 3458 דצ"ך עד"ש באה"ב / מה תועלת יש בסימנים אלו?
- 3466

מה נשתנה הלילה הזה

■ הזכרת 'יציאת מצרים' בליל פסח - שונה מהזכרתה בכל הלילות והלא בכל הלילות מזכירים יציאת מצרים? וביאר הגר"ח: שבליל הסדר צריך להזכיר "שבלילה זה" יצאנו ממצרים, ובכך מדויק הרמב"ם שכתב מצוה להזכיר נסים ונפלאות ... שנאמר זכור את היום הזה... כמו שנאמר זכור את יום השבת.

- ומה הכוונה לזכור כמו שבת? אמנם למה שביארנו כונתו לומר: דכמו בשבת מזכירים "שהיום" יום השבת, כן יש להזכיר ביציאת מצרים.

ויש לקיים 'מצות זכרון' זו' בשעת הקידוש, כאשר אומרים 'זכר ליציאת מצרים'.

עבדים היינו לפרעה במצרים

■ הלא היו עבדים לכל אנשי מצרים - ומהו אומר עבדים היינו לפרעה? א. הגר"ח"ק, דאיתא במכילתא: שהיו עבדים לפרעה ושריו, ולא היו עבדים לעבדים.

ב. א"ק, בלא"ה אתי שפיר, שהרי יוסף קנה את כל אנשי מצרים לפרעה, ונמצא דגם כשהיו עבדים לאנשי מצרים, נחשבים הם 'עבדי פרעה' [מה שקנה עבד קנה רבו].

ויוציאנו ה' ממצרים

יש להתבונן מדוע לא עשה ה' שיוציאנו פרעה במצרים ברצונו, אלא שהי' צריך להכותו במכות רעות ומשונות.

א. ונראה שמכל מקום עדיין היינו משועבדים בהכרת הטוב.

ב. כדי לפרסם אלוקותו, כדכתיב (שמות ט טז): 'בעבור זאת העמדתיך ... למען ספר שמי בכל הארץ'.

ואילו לא הוציא הקב"ה ... הרי אנו ובנינו משועבדים היינו

■ כיצד היינו ממשיכים עד היום להיות 'עבדי מצרים' - הלא 'כל האומות' עברו מן העולם

וכי כל האומות הגדולות שרדו?! וא"כ בוודאי בכל מקרה [גם אם לא הי' הקב"ה מוציאנו] 'מלכות מצרים' היתה נעלמת, ועם ישראל הי' יוצא לחירות? [א"ק, ג' תשובות:]

א. אולי 'אומת מצרים' בזכות 'כח הכשפים' שבידם, היו נשארים עד ימינו.

ב. טומאת מצרים היתה נשארת בעם ישראל.

ג. כיון שהיינו 'עבדים לפרעה' [בקנין הגוף], נמצא שגם אם במציאות לא היינו משמשים את המצרים כעבד - מ"מ היינו שייכים להם, וכל עוד יש מ'אנשי מצרים' בעולם, בני ישראל הם עבדיהם.

[וכעין שכתב האור החיים' על ישמעאל, שעל פי דין הוא עדיין עבד שלנו, ויבא יום והקב"ה יחזיר הישמעאלים לעובדנו].

ואפילו כולנו חכמים ... מצוה עלינו לספר

■ חכמים צריכים אזהרה מיוחדת - שחייבים הם לספר ביציאת מצרים ש. מהיכא תיתי לפטור חכמים ממצוות?

שעשה ניסים לאבותינו

■ מדוע אין מברכים שעשה ניסים לאבותינו - בליל הסדר טעמא, מדוע אין מברכים שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בפסח?

משום דרק במצוות דרבנן - שייך ברכה זו, שתקנו חז"ל מצוה זו [חנוכה, ופורים] משום הנס - אבל מצוות דאורייתא, חיובם משום שצונו, ולא משום הנס.

ד' כוסות

■ ד' לשונות הגאולה [והוצאתי והצאתי וכו'] - ענינים שונים הם ד' כוסות הם גם כנגד ד' לשונות גאולה, ואלו הם: והוצאתי והצאתי וגאלתי ולקחתי.

הגר"ח"ק, נראה דהם ד' דברים נפרדים: והוצאתי - היינו דחצי שנה קודם שיצאו ממצרים בטלה מהם עבודה (גמ' ר"ה יא) / והצאתי - במכות ככורות, שהכריזו פרעה: הרי אתם בני חורין! לשעבר הייתם עבדי - אבל עכשיו עבדי ה' אתם / וגאלתי - זה יציאת מצרים / ולקחתי - זה מתן תורה, שנאמר (שמות ו): 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים'.

צ"ב מדוע מונים רק ד' לשונות גאולה, הלא יש ל' חמישית 'והבאתי אתכם אל הארץ'?

אומר הספורנו (שמות ו ח): מאחר שלא שמעו [האמינו] אל משה [מקוצר רוח ומעבודה קשה, והתיאשו שיקויים בהם 'והבאתי'], לא נתקיים בהם [הבאתי], כי אם בבניהם.

כל דיכפין כל דצריך יתי ויפסח

■ מדוע מזמינים כל רעב [דיכפין], לבא ולאכול בפסח - יותר מבשאר רגלים

'כל דכפין יתי ויאכל כל דצריך יתי ויפסח'.

א"ק, צ"ב מהו 'פרץ הנדיבות' הזאת טפי משאר יו"ט? ובשלמא בסוכות אין מקום בסוכה [לכך אין מזמינים אורחים], אבל בשבועות, למה לא אומרים: כל דצריך יתי ויאכל'?

ונראה: דעיקר ההזמנה הוא משום קרבן פסח [וזהו כל דצריך יתי ויפסח], דמשום 'ערבות' חייב לתת לחבירו כזית מן הפסח, אלא שבפסח יש דין שאינו נאכל אלא על השובע' [שמא ישבור עצם], ולכך מקדים ואומר: 'כל דכפין יתי ויאכל'. [הוכפל]

■ כיצד מזמינים: 'כל דצריך' לקרבן פסח - הלא נאכל רק למנויו

א"ק, אין לפרש דקאי א. בליל הפסח, ב. על קרבן פסח - דהא אין הפסח נאכל - אלא למנויו.

אלא נראה, שהיו 'עולי רגלים' מגיעים לים, והיו 'בני העיר', מקבלים האורחים, ומכריזים ומודיעים להם 'מבעוד יום': 'מי רוצה להצטרף לחבורת פסח'.

השתא הכא לשנה הבאה בארץ ישראל

וכי השתא אינו בארץ ישראל?

הגר"ח"ק נוסח ההגדה נתקן בגולה, ומכל מקום אף בארץ ישראל, אומרים זה, כדמסיים 'לשנה הבאה בני חורין' - וזה שייך אף בארץ.

מתרץ 'זרע בירך', דאיתא בגמ' (סנהדרין קד): שחזקי' לא נעשה משיח, כי לא אמר שירה על מפתל סנחריב, והוא [חזקיה - שלא אמר שירה] סבר: שהואיל ו'מודעת זאת בכל הארץ' [הנס שנעשה עמו] אין צריך לפרסם הנס.

ולכך אומר ומהיר 'בעל ההגדה': שאפילו חכמים [היודעים את הניסים] צריכים לספר הנס.

◀ וכל המרבה לספר ... מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וראב"ע ור"ע ור"ט

החיד"א: 'וכל ר"ת: כהנים לוויים וגרים, וקמ"ל שאע"פ שלא היו בשיעבוד חייבים לספר.

ומביא מעשה בג' תנאים: ראב"ע הי' כהן, רבי יהושע הי' לוי, ר"ע הי' בן גרים.

הגר"ח"ק הביא רא"י [מירושלמי] שראב"ע הי' לוי, ומ"מ רבי טרפון הי' כהן.

◀ כל ימי חיך להביא לימות המשיח

דהיינו שאף לעתיד לבוא יזכירו שבחי הקב"ה על יציאת מצרים, ואף ע"ג דכתיב (ירמ' כג): 'הנה ימים באים ולא יאמר חי ה' אשר העלה אתכם מארץ מצרים ... כי אם חי ה' אשר העלה אותם מכל הארצות?'

היינו שיששיבו יותר' את קיבוץ גלויות לעתיד - אבל מ"מ גם יציאת מצרים תוזכר.

◀ כל ימי חיך להביא לימות המשיח

הגר"א, ולפיכך דרשו חז"ל שכולם מתרפאים לעתיד, חוץ מהנחש, משום שאף בנחש כתוב (בראשית ג): 'ועפר תאכל כל ימי חיך'.

◀ וירד מצרימה, אנוס ע"פ הדיבור

א"ק, לא מצאנו אלא שהרשהו הקב"ה לירד - אבל לא מצאנו שציוהו, [הרשהו - שאמר לו (בראשית מו): 'אל תרא מרדה מצרימה'].

ונראה שה'דיבור' הוא, מה שנאמר (בראשית טו): היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר, ושם נאמר: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם.

שו"ר שכן כתב הגר"ח"ק ב'שיח שפתותינו - פסח' / וכתב הגר"ח"ק: העירוני שכן כתב בלקח טוב.

◀ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו

■ 'ויפר מחשבות ערומים'

[הרב ירחמיאל קראם] הכל הפוך ממה שאדם חושב: המצרים שחשבו להמית 'מושיעם של ישראל' ע"י גזירת 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' - הם גידלו את משה / מי שהכניס את הסוסים ממכת הברד הביתה, שלב א' הי' מאושר, אבל אח"כ איבדה האשה את ה"בעל המוצלח מעיסקת הברד" כי 'רק הוא' [שהי' לו סוס] רדף אחרי היהודים.

◀ אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה

■ התועלת ב'הר סיני' - גם בלא 'נתינת התורה'

א. הלשם אומר שבוודאי הי' מאפשר לנו ללמוד התורה - אך לא היתה הכרעתה מסורה בידינו.

ב. ובפשיטות הכוונה 'קרבנו לפני הר סיני', לזכות במעמד קידוש ה' נורא מאד, גם בלא 'קבלת תורה'.

◀ פסח, מרור, מצה - על שום מה

על 'שום מה', יכול להתפרש בשני אופנים: מדוע נקרא כך, מדוע נצטוו.

ולכשתידוק תמצא שאין כל הענינים שווים:

מצה - יש סיבת אכילתו, אבל אין כאן טעם מדוע נקרא שמו מצה.

מרור - גם השם מתאים, וגם סיבת אכילתו.

פסח - גם השם, ואולי גם סיבת הקרבתו, שבזכות מצות פסח [שמסרו נפשם לזבוח את אלהי מצרים לעיניהם] זכו להגאל, דכתיב (שמות יב ג): 'וראיתי את הדם ופסחתי עליכם'.

מצה - שלא הספיק בצקם להחמיץ / מרור - על שמררו המצרים את חיי אבותינו / פסח - על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים.

◀ שפוך חמתך

מדוע אומרים עתה 'שפוך חמתך אל הגויים'?

אומר האדמו"ר ממנוקאטש: לפי שזכינו לקיים את מצוות הסדר [מצה, מרור, וחלק מד' כוסות], ומה חסר?! 'קרבן פסח', ומי מעכב?! הגויים אשר 'החריבו המקדש', ולכך אנו מבקשים (תהלים עט): 'שפוך חמתך' ... 'כי אכל את יעקב ואת נהוה השמו'.

◀ שפוך חמתך

■ מדוע פותחים הדלת ב'שפוך חמתך'?

אומר ה'בית הלוי' כדלהלן, [בהקדם ב' דינים]:

א. [דין] פסח שיצא מן הבית [מקום אכילתו] נפסל.

ב. [דין] את 'בשר קרבן הפסח' חייבים לאכול למטה [בקומת קרקע] לפי שיגגים ועליות לא נתקדשו.

ג. [המציאות בזמננו] שהיו אוכלים סעודתם בגגות [רוב תשמישם בגגות].

ד. [צירוף כל הנ"ל], כשהגיע הזמן לקיים מצות 'אכילת הפסח' היו יורדים מן הגג לקומת קרקע, נועלים את הדלת, לבל יצא איש מן הבית כשפסח בידו.

ולאחר סיום אכילת הפסח [אצלנו הוא אפיקומן], היו [פותחים הדלתות] עולים לגגות להמשך 'מצות הסדר'*. ומכאן מנהגנו לפתוח הדלת אחר אפיקומן.

* כדאמרינן בגמ' (פסחים פה): שהיו הגגות פוקעים [כביכול] מחמת קול הרבים שהיו אומרים את ההלל.

◀ נרצה

צ"ב דהנה כל אחד מהסימנים האחרים, הוא אחד ממצוות הסדר, אבל 'נרצה' אינו כן, ומה פירוש המילה?

ותירץ בספר "בית אהרן" שהוא כנגד הקרבן - שכתוב בו לשונות רצוי [כגו' ונרצה לו לכפר עליו], והיינו שאמנם עשינו כל מצוות הסדר אבל אנו מבקשים על העיקר - והוא הקרבן, שנוכה לעשותו.

◀ רם הודע כי לך היום אף לך הלילה. [כפול]

כתיב (בראשית א): 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחשך קרא לילה', ולא כתיב: ולחשך קרא [אלוקים] לילה? לפי (ב"ר ג טו): שאין הקב"ה מיחד שמו על הרעה [חשך].

הקשה ה'שפת אמת' הלא כן דרכו של הפסוק להביא רק פעם אחת 'אלוקים' בתחילת הפסוק [ואינו שונה שוב] / וכן בהמשך: 'ויקרא אלוקים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים', ולא שנה הכתוב: ולמקוה המים קרא [אלוקים] ימים [ומה צריך לטעם שאין הקב"ה מיחד שמו]?

ותירץ: שבתחילה הי' חושך, והי' הפסוק צריך להקדים ולומר: ויקרא אלוקים לחושך לילה וכו'.

★

בהא דהבאנו לעיל: שאין הקב"ה מיחד שמו על החושך, ביאר 'משאת המלך' הפייט בהגדה של פסח: 'קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה', היינו לעתיד לבא, שהלילה יאיר*, אור אז ייחד הקב"ה שמו אף על הלילה, וזהו (המשך הפייט): 'רם הודע כי לך היום אף לך הלילה'.

והגרי"ז ביאר, הפייט באופן אחר, דהנה דעת הגר"א: דחושך אינו 'העדר אור', אלא הוא 'בריאה נוספת', ולכך כתוב (ישעיה מה): 'יוצר אור ובורא חשך', ולעתיד לבא כשיבא יום 'שאינו יום ואינו לילה', וכיצד יתכן דבר זה, הלא העדר האור תיכף מביא את החושך, אלא אז יודע שהאור והחושך שניהם 'יצירות', ויתכן העדר של שניהם.

★

* הלילה יאיר, ע"פ הפסוק ישעיהו (ל כו), והיה אור הלבנה כאור החמה.

להנצחות ובכל עניני הספר:

טלפון 03-691-6645

אימייל: 6916645@GMAIL.COM

להערות על דברי התורה - רק למייל